

(عربي اردو، سنڌي، گجراتي انگلش، بنگالي ۽ هندي) ۾ شايع ٿيندڙ ڪثير الاشاعت ميگزين

رنگين شمارو | Islamic Family Magazine

ماهوار

فيضانِ مدينه

(دعوتِ اسلامي)

جولاءِ 2025 / محرم الحرام 1447ھ

نئون سال
1447ھ
مبارڪ هجي!

- ▶ فاروق اعظم رضی اللہ عنہ جي گريه زاري
- ▶ ترقي ڇا آهي
- ▶ واپار جا احڪام
- ▶ بزرگن کي ياد رکو
- ▶ قرآني ترغيبات
- ▶ ڪليجي ۽ پڪري ۾ برڪت

هدايت ۽ نصيحت نرمي سان ڪريو!
عملن ۾ هدايت نرمي سان (ڪرڻ) گهرجي
ته جيئن سختي سان ضد نه وڌي.

(فتاويٰ رضويه، 194/7)

ديني عزتدار جي رعايت ڪرڻ گهرجي
جنهن جي ديني لحاظ کان عزت وڌيڪ آهي
اهو هر مسلمان جي پيٽ ۾ وڌيڪ آهي، ان
جو اهڙو خيال ڪيو ويندو جيڪو ڪنهن
ٻئي مسلمان جو نه ڪيو ويندو، جيستائين
ڪو شرعي حرج لازم نه اچي. (فتاويٰ رضويه، 200/7)

عطار جو چمن ڪيترو پيارو آهي

ٻارن سان بهتر انداز ۾ پيش اچو
ٻار کي عزت ڏيندڙ ته هو به ٻين کي عزت
ڏيندو ۽ جيڪڏهن ان کي هر وقت دڙڪا ڏيندا
رهندڙ ته هو به اهو ئي ڪجهه سڪندو، ڇاڪاڻ
ته جيڪڏهن ٻار کي دڙڪا ڏنا وڃن، دليل ڪيو
وڃي ته جيتوڻيڪ هو ڪجهه چوندو ناهي پر
غير محسوس طريقي سان سندس تربيت ٿي
رهي هوندي آهي. (مدني مذاڪرو، 3 ذوالقعدة 1445)

دنيا جي دولت قابلِ فضيلت نه آهي

دنياوي دولت جي ڪا به فضيلت نه آهي.
ڪوئي شخص دنيا جو ڪيترو به مال گڏ
ڪري، جيڪڏهن اهو 100 سيڪڙو حلال آهي
۽ نيت ۾ به ڪو فتور يا فساد نه آهي تڏهن
وڃي اهو مباح آهي يعني اهڙي مال کي جمع
ڪرڻ ۾ نه ثواب آهي نه ئي گناهه آهي ها
جيڪڏهن ڪو ماءُ پيءُ جي خدمت يا ٻارن جي
ڪفالت ڪرڻ وغيره جي سني نيت ڪري ته
کيس سني نيت تي ثواب ملندو.

تعزيت مسلمانن سان همدردي جو باعث آهي

ڪنهن جو انتقال ٿي وڃڻ ان جي خاندان لاءِ
نقصان هوندو آهي جنهن جي تعزيت ڪرڻ
گهرجي اها سنت آهي. البته ٽن ڏينهن جي اندر
ئي تعزيت ڪرڻ گهرجي پر جيڪڏهن ڪو خاص
عذر هجي ته ٽن ڏينهن کان پوءِ به تعزيت ڪرڻ
۾ ڪو حرج نه آهي. (مدني مذاڪرو، 19 شوال المحرم 1445)

بزرگانِ دين جا مبارڪ فرامين

مولانا سيد عمران اختر عطاري مدني

ڳالهين مان خوشبوءِ اچي

حلال ڪمائڻ محنت وارو ڪم آهي

حلال روزي ڪمائڻ هڪ جبل کي ٻئي جبل
تائين کڻي وڃڻ کان به وڌيڪ ڏکيو ڪم آهي.

(ارشاد حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) (مواعظ الصحابة، ص 364)

مسلمان جي ڪفالت جي اهميت

هڪ مهينو يا هڪ هفتو يا جيتري الله توفيق
ڏئي اوتري عرصي تائين ڪنهن مسلمان
گهراڻي جي ڪفالت ڪرڻ منهنجي نظر ۾ ٻار
ٻار نفلي حج ڪرڻ کان وڌيڪ پسندیده آهي.

(ارشاد حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) (حلية الاولياء، 403/1)

جاهل جي سڃاڻپ

تي خصلتون جاهل جي سڃاڻپ هونديون
آهن: خود پسندي، بي مقصد ڳالهين جي
گهڻائي ۽ ڪنهن ڪم کان ٻين کي روڪڻ پر
پاڻ انهن ئي ڪمن ۾ مشغول رهڻ.

(ارشاد حضرت ابو درداء رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) (عيون الاخبار، 47/2)

احمد رضا جوگستان اڄ به تازو آهي

واعدي خلافي جي شرعي قباحت

جيڪڏهن واعدو شروع کان صرف زباني
طور دنيا داري خاطر ڪيو ۽ ان وقت دل ۾
اهو هجي ته وفا نه ڪنداسين ته بغير شرعي
ضرورت ۽ مجبوري جي اهو سخت گناهه ۽
حرام آهي. (فتاويٰ رضويه، 281/12)

ضايڪ ٿي ويندو، جنهن ڪري اسان تمام گهٽ واپس وٺندا آهيون.

اَلْجَوَابُ بِعَوْنِ الْمَلِڪِ الْوَحْدِ اَللّٰهُمَّ هِدَايَةَ الْحَقِّ وَالصَّوَابِ

جواب: فريقي جي وچ ۾ جيڪو خريد ۽ فروخت جو سودو ٿيو آهي، ان جي ختم ڪرڻ کي اقاله چئبو آهي. ان جون ڪجهه شرطون آهن، جن مان هڪ شرط اها آهي ته ٻئي فريقي اقاله تي راضي هجن. جيڪڏهن هڪ فريقي به راضي نه هجي ته اقاله نه ٿو ٿئي سگهي. جڏهن خريدار پنهنجي رضامندي سان ڪا شيءِ خريد ڪئي، توهان ان سان ڪو ڪوڙ نه ڳالهايو، نه وري کيس ڪو ڏوڪو ڏنو ۽ نه ئي ان سودي کي ختم ڪرڻ جو ڪو شرعي سبب موجود آهي، ته پوءِ توهان تي اها شيءِ واپس وٺڻ واجب نه آهي. ان شيءِ کي واپس وٺڻ کان انڪار ڪرڻ جو اوهان کي شرعي حق آهي ۽ واپس نه وٺڻ جي صورت ۾ توهان گنهگار به نه ٿيندو. پر جيڪڏهن توهان خريدار سان چڱائي ڪندي اها شيءِ واپس وٺو ته اهو مستحب ۽ ثواب جو ڪم آهي.

جيئن ته صدر الشريعه مفتي امجد علي اعظمي رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْه لکن ٿا ته: ”ٻن شخصن جي وچ ۾ جيڪو معاهدو ٿيو آهي، ان جي هٽائڻ کي اقاله چئبو آهي. جيڪڏهن ٻنهي مان هڪ اقاله ڪرڻ گهري ٿو ته ٻئي کي قبول ڪرڻ ۽ اقاله ڪرڻ مستحب آهي ۽ اهو ثواب جو ڪم آهي.“ (پيار شريعت، 2/734)

وَاللّٰهُ اَعْلَمُ عَزَّوَجَلَّ وَرَسُوْلُهُ اَعْلَمُ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ

(2) حجام ڪرڻ جي اجرت وٺڻ کيئن آهي؟

سوال: ڇا ٿا فرمائن علماءِ ڪرام هن

واپار جا

احڪام

مفتي ابو محمد علي اصغر عطاري مدني

(1) خريدار جيڪڏهن بغير ڪنهن سبب جي

شيءِ واپس ڪري ته واپس وٺڻ ضروري نه آهي

سوال: ڇا ٿا فرمائن علماءِ ڪرام هن مسئلي جي باري ۾ ته منهنجو اليڪٽرانڪس آئٽم جو دڪان آهي، خريدار اسان کان مختلف اليڪٽرانڪس سامان خريد ڪري ويندا آهن ۽ ڪڏهن ڪڏهن خريد ڪيل سامان واپس ڪرڻ ايندا آهن، جڏهن ته اسان کين ڪو ڏوڪو نه ڏنو هوندو آهي ۽ نه ئي سامان ۾ ڪو عيب هوندو آهي، ته ان سامان کي واپس وٺڻ جي باري ۾ ڪهڙو حڪم آهي؟ جيڪڏهن اسان اهو سامان واپس نه وٺون ته ڇا اسان گنهگار ٿينداسين؟ چوٽه واپس وٺڻ جي صورت ۾ اسان جي محنت ۽ ان ڊيل مان اسان کي ملندڙ نفعو

الحجامة اجرة في ذلك“ يعني: حضرت عبد الله بن عباس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا کان روايت آهي، پاڻ فرمائن ٿا ته الله جي رسول صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ حجامة ڪرايو ۽ حجامة کي ان جي ڪم جي اجرت عطا فرمائي.

(شرح معاني الآثار، 129/5)

صدر الشريعة مفتي امجد علي اعظمي عَلَيْهِ السَّلَام فرمائن ٿا: ”حجامة يعني پڇڻا يا سينگ لڳائڻ جائز آهي ۽ انهن جي اجرت ڏيڻ ۽ وٺڻ به جائز آهي. پڇڻا لڳائڻ واري جي لاءِ اها اجرت حلال آهي، جيتوڻيڪ ان کي رت ڪڍڻو پوندو آهي ۽ ڪڏهن ڪڏهن رت سان آلوده به ٿي ويندو آهي پر جيئن ته حضور اقدس صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ پاڻ پڇڻا يا سينگ لڳرايا ۽ لڳائڻ واري کي اجرت به ڏني، تنهنڪري معلوم ٿيو ته ان اجرت ۾ ڪا به خباثت نه آهي.“ (بهار شريعت، 144/3)

فناء مسجد ۾ نجاست بابت سيدي اعليٰ حضرت امام اهل سنت امام احمد رضا خان رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ فرمائن ٿا: ”فصيل مسجد يعني مسجد جي پٽ ڪجهه معاملن ۾ مسجد جي حڪم ۾ آهي، معتكف بغير ضرورت جي ان تي وڃي سگهي ٿو، پر ان تي ٿڪ اڇلائڻ، نڪ صاف ڪرڻ يا نجاست ڦٽو ڪرڻ جي اجازت نه آهي.“ (فتاوى رضويه، 495/16)

بهار شريعت ۾ آهي: ”مسجد ۾ نجاست ڪٽي وڃڻ، توڙي جو ان سان مسجد آلوده

مسئلي جي باري ۾ ته اڄڪلهه ڪجهه ادارا بغير معاوضي جي حجامة ڪندا آهن ۽ ڪجهه ادارا حجامة ڪرڻ جي طئي ٿيل اجرت وٺندا آهن. اها رهنمائي فرمايو ته حجامة ڪرڻ جي اجرت جي ڏيتي لپي ڪرڻ ڪيئن آهي؟

الْجَوَابُ بِعَوْنِ الْمَلِكِ الْوَهَّابِ اَللّٰهُمَّ هِدَايَةَ الْحَقِّ وَالصَّوَابِ

جواب: حجامة باقاعدي هڪ علاج جو نالو آهي. حديثن ۾ به حجامة ڪرائڻ جي ترغيب ڏني وئي آهي. ماهر طبيب جي مشوري سان حجامة ڪرائڻ تمام سٺو عمل آهي.

البتہ اها ڳالهه واضح رهي ته مسجد يا فناء مسجد ۾ حجامة ڪرائڻ شرعاً جائز نه آهي، ڇاڪاڻ ته حجامة ڪرائڻ جي صورت ۾ وهندڙ رت نڪرندو آهي، جيڪو ناپاڪ هوندو آهي، جڏهن ته مسجد ۽ فناء مسجد کي نجاستن ۽ گندگي وارين شين کان بچائڻ جو حڪم آهي.

پڇڻا لڳائڻ (سينگ لڳائڻ) جي اجرت وٺڻ ۽ ڏيڻ جائز آهي. نبي ڪريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ جي مبارڪ عمل ۽ فقه جي ڪتابن جي صراحت سان پڇڻا يا سينگ لڳائڻ جي اجرت جو جواز ثابت آهي. البتہ حجامة کي پيشي طور اختيار ڪرڻ شرعاً پسنديدھ نه آهي.

شرح معاني الآثار ۾ آهي: ”عن عبد الله بن العباس انه قال: احتجتم رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ واعطى

نه ٿئي يا جنهن جي بدن تي نجاست لڳل هجي، ان کي مسجد ۾ وڃڻ منع آهي.“

(بهار شريعت، 645/1)

وَاللّٰهُ اَعْلَمُ عَزَّوَجَلَّ وَرَسُوْلُهُ اَعْلَمُ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم

(3) امانت رڪرايل رقم مان ڪاروبار ڪرڻ ڪيئن آهي؟

سوال: ڇا ٿا فرمائن علماء ڪرام هن مسئلي متعلق ته جيڪڏهن ڪنهن پنهنجي رقم مون وٽ حفاظت لاءِ رڪرائي هجي ۽ ان کي استعمال ڪرڻ جي اجازت به نه هجي، ته ڇا مان ان امانت واري رقم مان پرائز باند خريد ڪري سگهان ٿو يا ڪنهن ڪاروبار ۾ سيڙائي (انويست) ڪري سگهان ٿو؟

اَلْجَوَابُ بِعَوْنِ الْمَلِڪِ الْوَهَّابِ اَللّٰهُمَّ هِدَايَةَ الْحَقِّ وَالصَّوَابِ

جواب: پڇا ڪيل صورت ۾ توهان جو امانت جي رقم مان پرائز باند خريد ڪرڻ يا ڪنهن به ڪاروبار ۾ ان رقم کي سيڙائڻ ناجائز ۽ حرام آهي ۽ ائين ڪرڻ جي صورت ۾ توهان تي ان رقم جو تان ڏيڻ لازم ٿيندو.

هن مسئلي جي تفصيل ڪجهه هن ريت آهي ته حفاظت جي لاءِ جيڪا رقم رڪرائي وڃي، شرعي اصطلاح ۾ ان کي وديعت چئبو آهي، ۽ وديعت جو حڪم هي آهي ته مودع (جنهن وٽ امانت رکي وئي هجي) تي

ان جي حفاظت واجب ٿي ويندي آهي ۽ جيڪڏهن مودع امانت کي پاڻ تعدي يعني غفلت يا ڪوتاهي سان هلاڪ ڪري ڇڏي ته اهو غاصب سڏيو ويندو آهي ۽ اها شيءِ يعني امانت هاڻي غصب جي حڪم ۾ اچي ويندي آهي، جنهن جو تان ڏيڻ ان غاصب يعني مودع تي لازم هوندو آهي. تنهنڪري پڇا ڪيل صورت ۾ به جيڪڏهن توهان امانت جي رقم مان پرائز باند خريد ڪيو يا ان رقم کي ڪاروبار ۾ سيڙايو ته توهان غاصب سڏبا ۽ اها رقم غصب ٿيل هوندي، جنهن جو تان ڏيڻ توهان تي لازم ٿيندو.

اعلىٰ حضرت امام احمد رضا خان رَحْمَةُ اللّٰهِ عَلَيْهِ اهڙي ئي هڪ سوال جي جواب ۾ لکن ٿا: ”هنده پنهنجي رقم ان وٽ رڪرائي هئي ته اها قرض نه هئي، وديعت هئي، ان وقت تائين جيڪڏهن زيد پاڻ کيس ڪجهه ڏيندو رهيو ته اهو نه قرض جو نفعو آهي ۽ نه ئي ڪنهن معاوضي جي عقد ۾ زيادتي، تنهنڪري وياج نه ٿو ٿي سگهي، بلڪ زيد جي طرفان هڪ تبرع ۽ احسان آهي. هاڻي جيڪڏهن زيد بغير هنده جي اجازت جي ان رقم کي واپار ۾ لڳايو ته زيد غاصب ٿي ويو، ان تي تان لازم آهي.“

(فتاويٰ رضويه، 165/19)

وَاللّٰهُ اَعْلَمُ عَزَّوَجَلَّ وَرَسُوْلُهُ اَعْلَمُ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم

محرم الحرام جا کجھ اہم واقعات

تاریخ/مہینو/سن	نالو/واقعو	وڈیک معلومات جی لاء پڑھو
پہرین محرم الحرام 24ھ	یومِ عرس مسلمانن جو بیو خلیفو حضرت عمر فاروق اعظم رَضِیَ اللہُ عَنْہُ	ماہوار فیضانِ مدینہ محرم الحرام 1439ھ کان 1446ھ ہم ۽ ”فیضانِ فاروق اعظم“
پہرین محرم الحرام 486ھ	یومِ عرس شیخ الاسلام حضرت ابو الحسن علي بن احمد هکاري رَحْمَةُ اللّٰهِ عَلَیْہِ	ماہوار فیضانِ مدینہ محرم الحرام 1439ھ
پہرین محرم الحرام 632ھ	یومِ عرس حضرت شیخ شہاب الدین عمر سہروردی رَحْمَةُ اللّٰهِ عَلَیْہِ	ماہوار فیضانِ مدینہ محرم الحرام 1439ھ
2 محرم الحرام 200ھ	یومِ وصال حضرت شیخ معروف کرخي رَحْمَةُ اللّٰهِ عَلَیْہِ	ماہوار فیضانِ مدینہ محرم الحرام 1439ھ
5 محرم الحرام 664ھ	یومِ عرس حضرت بابا فرید الدین مسعود گنج شکر رَحْمَةُ اللّٰهِ عَلَیْہِ	ماہوار فیضانِ مدینہ محرم الحرام 1439ھ ۽ ”فیضانِ بابا فرید گنج شکر“
10 محرم الحرام 61ھ	یومِ شہادت نواسہ رسول حضرت امام حسین رَضِیَ اللہُ عَنْہُ	ماہوار فیضانِ مدینہ محرم الحرام 1439ھ کان 1446ھ ۽ ”امام حسین کی کرامات“
10 محرم الحرام 1142ھ	یومِ وصال حضرت سید برکت اللہ مارہروی رَحْمَةُ اللّٰهِ عَلَیْہِ	ماہوار فیضانِ مدینہ محرم الحرام 1439ھ
12 محرم الحرام 513ھ	یومِ وصال مرشدِ غوثِ اعظم حضرت ابو سعید مبارک مخزومی رَحْمَةُ اللّٰهِ عَلَیْہِ	ماہوار فیضانِ مدینہ محرم الحرام 1440ھ

14 محرم الحرام 1198ھ	يومِ وصال حضرت سيد شاه حمزه مارهروي رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْه	ماهوار فيضانِ مدينه محرم الحرام 1439ھ
14 محرم الحرام 1402ھ	يومِ وصال شهزاده اعليٰ حضرت مفتي اعظم هند، مفتي محمد مصطفيٰ رضا خان رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْه	ماهوار فيضانِ مدينه محرم الحرام 1439ھ، 1444ھ ۽ ”جهانِ مفتي اعظم هند“
18 محرم الحرام 1427ھ	يومِ وصال مرحوم ركن شوري، حافظ مفتي محمد فاروق عطاري رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْه	ماهوار فيضانِ مدينه محرم الحرام 1439ھ، 1441ھ ۽ ”مفتي دعوت اسلامي“
19 محرم الحرام 853ھ	يومِ عارفِ رباني حضرت سيد احمد جیلاني رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْه	ماهوار فيضانِ مدينه محرم الحرام 1439ھ
محرم الحرام 15/14 ھ	”جنگِ قادسيه“ جنهن ۾ لڳ ڀڳ 10 هزار کان وڌيڪ مسلمانن تقريباً 1 لک 20 هزار ڪافرن کي شڪست ڏني	”فيضانِ فاروقِ اعظم“ 668/2 کان 676

الله پاڪ جي انهن تي رحمت هجي ۽ انهن جي صدقي اسان جي بي حساب مغفرت ٿئي.

اٰمِيْن بِجَاةِ خَاتَمِ النَّبِيِّينَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ

”ماهوار فيضانِ مدينه“ جا شمارا دعوتِ اسلامي جي ويب سائيٽ www.dawateislami.net

تان ڊائونلوڊ ڪري پڙهو ۽ ٻين سان به شيئر (Share) ڪريو

پنهنجن بزرگن کي ياد رکو

مولانا ابو ماجد محمد شاهد عطاري مدني.

محرم الحرام اسلامي سال جو پهريون مهينو آهي. هن مهيني ۾ جن صحابہ کرام، اولياءِ عظام ۽ علماء اسلام جو وصال يا عرس مبارک آهي، انهن مان 105 جو مختصر ذڪر ”ماہوار فيضانِ مدينه“ محرم الحرام 1439ھ کان 1446ھ جي شمارن ۾ ڪيو ويو آهي. وڌيڪ 11 جو تعارف ملاحظہ فرمايو:

صحابہ کرام عليهم الرضوان:

* شهداءِ جنگِ قادسيه: جنگِ قادسيه، امير المؤمنين حضرت عمر فاروق اعظم رضي الله عنه جي دور خلافت ۾ مشهور صحابي حضرت سعد بن ابى وقاص رضي الله عنه جي قيادت هيٺ، محرم الحرام 14 ھ ۾ ٿي. هن ۾ مسلمانن کي ڪاميابي نصيب ٿي. ايراني فوج جو سردار رستم مارجي ويو، جنهن کان مسلمانن سلطنت ايران جو اڪثر حصو فتح ڪيو. 6 هزار مسلمان شهيد ٿيا، جن کي واديءِ مُشرق (قادسيه) ۾ دفن ڪيو ويو. حضرت عمر رضي الله عنه جنگِ قادسيه ۾ شرڪت ڪرڻ وارن بابت فرمايو: ”عرب جا ممتاز ۽ قابل فخر ماڻهو اهي آهن، جن خطرن سان مقابلو ڪيو ۽ اهي بهادر قادسيه وارا آهن.“

(دسؤ: تاريخ طبري، 176/3، 186 - 233/8، 290)

(1) حضرت ارطاة بن ڪعب نخعي رضي الله عنه

حسين و جميل، صاحبِ فصاحت ۽ بلاغت، قبيلي نخع جا امير ۽ جليل القدر صحابي آهن. هي پنهنجي ڀاءُ حضرت زيد بن ڪعب نخعي رضي الله عنه سان گڏجي بارگاهِ نبوي ۾

حاضر ٿيا ۽ اسلام قبول ڪيائون. نبي پاڪ صلى الله عليه وآله وسلم کين برڪت جي دعا ڏني، انهن جي لاءِ تحرير لکرائي ۽ جهنڊو عطا فرمايو. هنن اهو جهنڊو کڻي جنگِ قادسيه (محرم الحرام 14 ھ) ۾ پنهنجن ٻنهي ڀائرن حضرت زيد ۽ حضرت قيس ۽ قبيلي جي ٻين ماڻهن سان گڏجي شرڪت ڪئي. ٽنهي ڀائرن هڪ ٻئي جي پٺيان جامِ شهادت نوش فرمايو، پر جهنڊي کي ڪرڻ نه ڏنائون.

(دسؤ: اسد الغابہ، 93/1 - الإصابہ، 195/1)

علماء اسلام رحمهم الله السلام:

(2) امام ابو سفيان وڪيع بن جراح

رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ امام المسلمين، محدثِ عراق، مفتيِ زمانه ۽ صاحبِ تصنيف هئا. سندن پيدائش 129 ھ ۾ ۽ وفات محرم الحرام 197 ھ ۾ ٿي. پاڻ امام اعظم ابو حنيفه رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ جي قول تي فتويٰ ڏيندا هئا.

سندن ڪتاب ”مصنف وڪيع بن جراح“

محدثين ۾ مشهور آهي. (التاريخ الكبير للبخاري، 66/8،

67- العبر في خبر من غير، 253/1- طبقات الحفاظ، ص 133)

(3) اسد السنة امام ابو سعيد اسد بن

موسيٰ اموي قرشي مصري رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْه ۾ ۽

ٽين صدي هجري جا محدث آهن. سندن

پيدائش 132 هـ ۾ بصره يا مصر ۾ ٿي ۽

وصال محرم الحرام 212 هـ ۾ مصر ۾

فرمايائون. هي ثقراوي حديث، مصنفين ۽

محدثين وٽ مقبول آهن. پاڻ حديثن جو

هڪ مجموعو تيار ڪيائون، جيڪو ”مسند

اسد السنة“ جي نالي سان مشهور آهي. ان

کان علاوه سندن تصنيف ”ڪتاب الزهد“ به

آهي.

(تذكرة الحفاظ، 294/1)

(4) امام ابو يحيٰ عثمان بن صالح سهمي

قرشي مصري رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْه جي پيدائش 144 هـ

۾ مصر ۾ ٿي ۽ هتي ئي محرم 219 هـ ۾

وصال فرمايائون. هي امام مالڪ بن انس ۽

امام ليث بن سعد جا شاگرد ۽ امام بخاري

جهڙن محدثن جا استاد آهن. نيڪي ۽ تقويٰ

۾ شهرت رکندا هئا.

(المعجم المشتمل ص 185 تهذيب التهذيب، 486/5)

(5) شيخ الازهر علامه محمد شنواني

ازهري شافعي رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْه سندن پيدائش

شنوان (صوبو منوفيه) مصر ۾ ٿي ۽ 24

محرم الحرام 1233 هـ ۾ وصال

فرمايائون. سندن تدفين رب المجاورين،

قاهره ۾ ڪئي وئي. پاڻ شيخ ۽ فاضل

جامعة الازهر قاهره، متبحر عالم دين،

محدث، مفسر، فقيه، نحوي ۽ معقولي

هئا. تصنيفن ۾ ”الجواهر السنية بمولد خير

البرية“، ”ثبت الشنواني“ ۽ ”حاشية علي

مختصر البخاري لابن ابي جمره“ شامل

آهن.

(حلية البشر، 1270/3، 1271- اعلام للزرڪلي، 297/6)

(6) شيخ احمد بن عبد الرحمن كزبري

دمشقي رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْه پنهنجي والد صاحب جيان

محدث كبير، جيّد عالم دين ۽ مرجع خاص

و عام هئا. وڏي پاءُ شيخ عبدالله كزبري

کان بعد مسجد اموي دمشق ۾ مسند تدریس

سنڀاليائون ۽ سموري زندگي اها خدمت

سرانجام ڏيندا رهيا. سندن پيدائش 1236

هـ ۾ ۽ وصال 21 محرم الحرام 1299 هـ

۾ ٿيو. (حلية البشر، 166/1، 167)

(7) شيخ عبد القادر بن محمد ابن سوده

رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْه سندن پيدائش رجب 1301 هـ ۾

۽ وصال 12 محرم الحرام 1389 هـ ۾

ٿيو. هي فاس (مراڪش) جا مالڪي عالم

دين، محدث ۽ مدرس، سياح ۽ معمر، شاعر

۽ استاد فقه ۽ حديث ۽ مصنف ڪتب آهن.

سندن ڏهن کان وڌيڪ ڪتابن ۾ ”الرحلة الكبرى“ ۽ ”الفيوضات الوهية في مولد خير البرية“ اهم آهن. عالم شهير شيخ عبد السلام ابن سوده سندن فرزند آهن. 1329 هـ ۾ مدينه منوره ۾ حاضر ٿيا ته امام احمد رضا جي مشهور ڪتاب ”الدولة المكية“ تي تقرير قلمبند ڪيائون.

(الدولة المكية بالمادة الغيبية، ص 333)

اولياءِ ڪرام رحمهم الله السلام:

(8) باني خانقاه ميرا شريف حضرت مولانا خواجه احمد ميروي چشتي رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ جي پيدائش 1252 هـ ۾ ڪوه سلیمان، بلوچستان ۾ ٿي ۽ 5 محرم الحرام 1330 هـ ۾ وصال فرمايائون. پاڻ حافظِ قرآن، عالمِ دين، خواجه سلیمان تونسوي جا مريد ۽ خواجه الله بخش تونسوي جا خلیفا آهن. خانقاه ۽ جامع اکبريه میانوالي، خانقاه بسالوي (تحصيل جنڊ) اٽڪ، خانقاه چَبر شريف (تحصيل سوهاوه) جهلم، خانقاه بیربل شريف سرگودها، سندن فيض سان مالا مال ٿيون.

(تذکرہ علماء اہل سنت ضلع الٰہ، ص 88)

(9) حضرت پير مهتاب شاه نقشبندي رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ سندن پيدائش موضع وعول (تحصيل چوآسیدن شاه) ضلع چڪوال جي

پير قريشي گهراڻي ۾ ٿي. پاڻ عالمِ دين، خواجه ابو الخير دهلوي جا مريد ۽ خلیفا، سنا خطیب ۽ شاعر هئا. وعول ۾ حفظِ قرآن جو مدرسو قائم ڪيائون، جنهن مان ڪيترائي حفاظ تيار ٿيا. سندن وصال 2 محرم الحرام 1375 هـ ۾ ٿيو ۽ تدفين مقامي قبرستان ۾ ٿي. (تذکرہ علماء اہل سنت ضلع

چڪوال، ص 125، 126)

(10) نور المشائخ خواجه فضل عمر خان مجددي رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ جي پيدائش 1302 هـ ۾ ڪابل ۾ ٿي ۽ 24 محرم الحرام 1376 هـ تي وصال فرمايائون. سندن تدفين خانقاهِ مجدديه قلعه جواد ۾ ڪئي وئي. پاڻ جَيِّد عالمِ دين، مشهور شيخ طريقت، باني مدرسه نور المدارس غزني، مجاهد في سبيل الله ۽ ڪثير الفيض هئا. سندن هزارين مريد ۽ سوين خلیفا هئا.

(تذکرہ مشائخ مجدديه افغانستان، ص 176 کان 183 ٽائين)

(11) شيخ طريقت پير سيد زين العابدين احمد بخش جيلاني رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ جي پيدائش درگاه نوراني شريف نزد حيدرآباد سنڌ ۾ ٿي ۽ وفات 12 محرم الحرام 1393 هـ ۾ ٿي. پاڻ سلسلہ عاليه قادريه جا شيخ طريقت، چوڏهن (14) زبانن جا شاعر ۽ صاحبِ تصنيف بزرگ هئا.

(تذکرہ اولياءِ سنڌ، ص 159 کان 163)

بیمار صحتیاب تھی

جيڪو بيمار هجي، اهو **يَاحَىٰ** 1000

پیرا (اول آخر هک پیرو درود پاک) پڑھی.

اِنَّ شَاءَ اللهُ الْكَرِيمِ، صحتياب ٿي ويندو.

(مدت: شفا ملڻ تائين روزانو پڙهڻو آهي)

امتحان ۾ کامیابی حاصل

ڪرڻ جي لاءِ

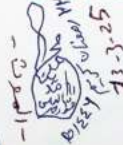
سُورَةُ الْاِخْلَاصِ

16 پیرا

(اول آخر هک پیرو درود پاک)

روزانو هر نماز کان پوءِ با وضو پڙهي دعا گهرو. هي عمل نوڪري يا ملڪ کان ٻاهر وڃڻ جي لاءِ انٽرويو ۾ ڪاميابي لاءِ پڻ مفيد آهي، هن شرط سان ته ڪٿي به ڪوڙ يا شريعت جي خلاف ورزي نه هجي.

(مدت: ۴۰۰ پورو تائين)

الله

گھر ۾ جھيٽڙا ٿيندا هجن ته

يَا وَدُودُ يَا سَلَامُ

هر نماز کان پوءِ 100 پيرا روزانو

پڑھو۔ **إِنَّ شَاءَ اللّٰهُ الْكَرِيمِ** گھر میں محبت پری فضا قائم

ٲيندي (اول آخر هڪ ٻيرو درود پاڪ پڙهڻو آهي).

(مدت: مقصد حاصل ٹیٹ تائین وظیفو جاری رکھو)

آهي

اللَّهُ

بلد پریشر هجي يا شگر

سُورَةُ الْقَدْرِ ۝ سُورَةُ الْكَوْثَرِ

ئى ئى پىرا پزھى (يا پزھائى) پائى تى

دم کری پیعو۔ اِنْ شَاءَ اللّٰهُ الْكَرِیْم، بلد پریشر

ههجي يا شگر اوهان نارمل ٿي ويندا.

(مدت علاج: شفا ملٹ تائین روزانو ھک پیرو)

رسول الله ﷺ جو قرب ڏيارڻ واريون نيڪيون (قسط: 02)

مولانا شهزاد يونس عطاري مدني

اظهار ڪيو وڃي ۽ ماڻهن کي ان تي عمل ڪرڻ جي ترغيب ڏني وڃي. (السراج المنير، 255/2)
علامه ابو القاسم علي بن حسن المعروف ابن عساكر رَحِمَهُ اللهُ عَلَيْهِ جي نقل ڪيل انهيءَ روايت ۾ هي الفاظ آهن ته: جنهن منهنجي سنت سان محبت ڪئي، ان مون سان محبت ڪئي ۽ جنهن مون سان محبت ڪئي اهو جنت ۾ مون سان گڏ هوندو.

(تاريخ ابن عساكر، 343/9)

جنت ۾ حضور ﷺ جو ساٿ:

حضور نبي ڪريم ﷺ سان الله ﷻ ۽ اليم ﷺ جي محبت ان شخص کي ابدي (يعني هميشه وارين) نعمتن ۽ هميشه جي رضا تائين پهچائيندي، ڇو ته ماڻهو ان سان گڏ هوندو جنهن سان هو محبت ڪندو آهي. جيئن ته هي مضمون حديث پاڪ ۾ به آيو آهي: (1)

(حاشيو: فرمان مصطفيٰ ﷺ سان گڏ هوندو. (بخاري، 148/4)

اَلَّذِي مَعَ مَنْ اَكْبَ يَعْنِي مَا تُهَوُ جَنَهِنَ سَانَ مَحَبَتِ ڪندو آهي انهيءَ سان گڏ هوندو. (بخاري، 148/4)

حديث: (6168) ۽ هتي گڏ هجڻ مان مراد اها نه آهي ته محبت ڪرڻ وارو محبوب جي ئي درجي ۾ هوندو، بلڪه مراد اها آهي ته هو بغير ڪنهن رڪاوٽ جي محبوب جي زيارت

اهڙا عمل ڪرڻ جن جي برڪت سان دنيا ۽ آخرت ۾ ڪاميابي حاصل ٿئي ۽ الله پاڪ جي آخري نبي، مڪي مدني ﷺ جو قرب (يعني ويجهڙائپ) نصيب ٿئي، انهن نيڪ ڪمن مان هڪ نيڪ ڪم حضور نبي ڪريم ﷺ سان الله ﷻ ۽ اليم ﷺ جي سنتن تي عمل ڪرڻ به آهي. جيئن:

جنت ۾ پياري نبي جو قرب: حضرت

سيدنا انس بن مالڪ رَحِمَهُ اللهُ عَلَيْهِ روايت ڪن ٿا ته الله پاڪ جي رسول ﷺ سان الله ﷻ ۽ اليم ﷺ مون کي فرمايو: جيڪڏهن تون ان جي قدرت رکين ٿو ته تنهنجي صبح ۽ شام اهڙي حالت ۾ ٿئي جو تنهنجي دل هر هڪ جي ڪدورت (يعني بغض ۽ ڪيني) کان پاڪ ۽ صاف هجي ته ائين ڪر. ان کان بعد ارشاد فرمايائون: اي پٽ! اها منهنجي سنت آهي ۽ جنهن منهنجي سنت کي زنده ڪيو ان مون سان محبت ڪئي ۽ جنهن مون سان محبت ڪئي اهو جنت ۾ مون سان گڏ هوندو.

(ترمذي، 309/4، حديث: 3687)

سنت کي زنده ڪرڻ جو مطلب:

سنت کي زنده ڪرڻ جو مطلب هي آهي ته پنهنجي عمل جي ذريعي ان سنت جو

ڪري سگهندو ۽ انهن (يعني محب ۽ محبوب) مان هر هڪ پنهنجي ئي درجي ۾ رهندو ان درجي کان الڳ نه ٿيندو.

(حديثه نديه، 113/1)

حضور ﷺ جو قرب حاصل

ڪرڻ جي ڪوشش ڪريو: حضور پرنور ﷺ جي رفاقت (يعني ويجهڙائي) صحابه ڪرام رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ کي تمام گهڻو پسند هئي ۽ دنيا ۾ قريب هئڻ سان گڏوگڏ آخرت ۾ به قرب مصطفيٰ ﷺ حاصل ڪرڻ جو شوق انهن جي دليين ۾ پريل هو ۽ هو ان جي لاءِ تمام گهڻو فڪرمند رهندا هئا. جيئن حضرت ربيعه بن ڪعب اسلمي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمائن ٿا: مان رات جو الله پاڪ جي رسول ﷺ جي خدمت بابرڪت ۾ رهندو هئس، حضور ﷺ جي وضوءَ لاءِ پاڻي کڻي ايندو هئس ۽ بيون خدمتون به بجا آڻيندو هئس. هڪ ڏينهن پاڻ ڪريم ﷺ مون کي فرمايو: سَلِّ (يعني گهر). مون عرض ڪيو:

”اَسْأَلُكَ مُرَافَقَتَكَ فِي الْجَنَّةِ“ ترجمو: مان اوهان کان جنت ۾ اوهان جو ساٿ گهران ٿو. حضور ﷺ ارشاد فرمايو: ”ان کان علاوه

ٻيو ڪجهه؟ مون عرض ڪيو: منهنجو مقصد ته اهو ئي آهي. الله پاڪ جي رسول ﷺ فرمايو: ”ته پوءِ گهڻا سجدا ڪري پنهنجي معاملي ۾ منهنجي مدد ڪر.“

(مسلم، ص 199، حديث: 1094)

محبت رسول ﷺ جو ذريعو

اتباع سنت رسول آهي: سڀني کان وڏو خوش نصيب اهو آهي جنهن کي سڀاڻي حضور ﷺ جو قرب نصيب ٿي وڃي. ان قرب کي حاصل ڪرڻ جو ذريعو حضور ﷺ سان محبت آهي ۽ حضور ﷺ جي محبت جو ذريعو اتباع سنت، ڪثرت سان درود شريف پڙهڻ، حضور ﷺ جي حالاتِ طيبه جو مطالعو ۽ محبت وارن جي صحبت آهي اها صحبت تمام گهڻي فائديمند آهي.

(مرآة المناجیح، 589/6)

غيرن جا طور طريقا اختيار ڪرڻ وارا

غور فرمائڻ: اعليٰ حضرت امام احمد رضا خان رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْه جي فتاويٰ رضويه شريف جلد 22 صفحو 672 ۽ 673 تي موجود 3 احاديث ڪريم پڙهو:

(1): صحابي ابن صحابي حضرت عبدالله ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُما کان مروِي آهي ته رسول اڪرم ﷺ فرمائن ٿا: جيڪو اسان جي غير جي سنت تي عمل ڪري اهو اسان جي گروه مان ناهي. (الفردوس بما ٿور الخطاب، 415/3، حديث: 5268)

(2): مسلمانن جي امڙ سائڻ حضرت بي بي عائشه صديقہ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا کان روايت آهي ته الله پاڪ جي پياري ۽ آخري رسول ﷺ فرمايو: جيڪو منهنجي

سنت کان منهن موڙي اهو منهنجي گروه
مان ناهي. (ابن ماجه، 406/2، حديث: 1846)

(3): صحابيء رسول حضرت ابو ايوب
انصاري رَضِيَ اللهُ عَنْهُ روايت ڪن ٿا ته رسول
الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فرمايو: جيڪو
منهنجي سنت کان منهن موڙي اهو
منهنجي گروه مان ناهي.

(كنز العمال، 37/4، جز 7، حديث: 18142)

پيارا اسلامي ڀائرو! جيڪي ماڻهو
پياري نبي جي پيارين سنتن کي ڇڏي
غيرن جا طور طريقا اپنائيندا آهن، اهڙن
ماڻهن کي غور ڪرڻ گهرجي ۽ نبي
ڪريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ جي سنتن تي عمل
ڪري انهن جو قرب حاصل ڪرڻ گهرجي.
يا الله پاڪ! اسان کي قرب مصطفيٰ
صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ حاصل ڪرڻ وارين
نيڪين تي عمل ڪرڻ جي سعادت ۽ ٻين
کي ان جي ترغيب ڏيارڻ جي توفيق
نصيب فرما.

اٰمِيْن بِجَاوِزَاتِ النَّبِيِّن صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ

آخري نبي هو پيارو معجزو

جيري (يعني ڪلجي) ۽ پڪريءَ ۾ برڪت

مولانا سيد عمران اختر عطاري مدني

اللہ ﷺ ان کي فرمايو: ڇا تون هي
پڪريون وڪڻين يا هب ڪندين؟ هن چيو:
نه، بلڪ وڪڻندس. پوءِ پاڻ ﷺ ان
کان هڪ پڪري خريد ڪئي. پوءِ ان کي
ذبح ڪيو ويو ته پاڻ ﷺ ان جي
جيري کي پئجيڻ جو حڪم ڏنو. راوي
فرمائي ٿو: الله جو قسم! اسان 130
ماڻهن مان ڪو به اهڙو نه هو، جنهن کي ان
جيري مان حصو نه مليو هجي. جيڪي
موجود هئا، انهن کي پاڻ ﷺ
انهن جو حصو عطا فرمايو ۽ جيڪي
موجود نه هئا انهن جو حصو بچائي رکيو
ويو. پوءِ ان گوشت کي ٻن ٿانون ۾ وڌو
ويو ته اسان سڀني ان مان پيٽ ڀري ڪاڌو
پوءِ به ٻنهي ٿانون ۾ اڃان ڪاڌو بچي پيو.
راوي فرمائي ٿو: پوءِ مون انهن ٿانون کي
اٺ تي رکي ڇڏيو.

(بخاري، 523/3، حديث: 5382)

اسان جي پياري آقا، مڪي مدني
مصطفيٰ ﷺ جا معجزا نه رڳو
ايمان جي تقويت ۽ مضبوطيءَ جو سبب
آهن پر اخلاقيات جي اعليٰ تعليم جو
سرچشمو پڻ آهن. اچو ته خوبصورت
اخلاقي تربيت سان تعلق رکڻ وارو هڪ
پيارو معجزو ٻڌون ٿا:

حضرت عبد الرحمن بن ابوبڪر رَضِيَ اللهُ عَنْهُما
کان روايت آهي ته نبي ڪريم ﷺ
سان گڏ اسان 130 صحابه ڪرام رَضِيَ اللهُ عَنْهُم
سفر ۾ هئاسين. پاڻ ڪريم ﷺ
اسان کان پڇيو: ڇا توهان مان ڪنهن وٽ
ڪاڌو آهي؟ ته هڪ شخص وٽان تقريباً هڪ
صاع ⁽ⁱ⁾ اٿو نڪتو. ان اتي کي ڳوهيو ويو،
پرساڻ ٿي هڪ ڊگهو ۽ متارو ڪافر شخص
پڪريون هڪليندو وڃي رهيو هو. رسول

هڪ ٻڪري جي ڪليجي (جيري) مان
130 ماڻهن کي حصو ملڻ ۽ هڪ صاع
 اتي ۽ هڪ ٻڪري جي گوشت مان **130**
 ماڻهن جو پيٽ پرڃي وڃڻ يقيناً مصطفيٰ
 ﷺ جو حيرت انگيز معجزو
 آهي. رسولِ اڪرم ﷺ جي
 هن معجزوي مان ڪجهه ڳالهيون سڪڻ لاءِ
 ملن ٿيون:

ﷻ الله تي پروسو رکڻ سان گڏوگڏ
 جيڪڏهن عملي قدم، تدبيرون ۽ اسباب
 اختيار ڪيا وڃن ته اهو توڪل ۽ پروسو
 جي خلاف نه آهي.

ﷻ ضرورت جي وقت ماڻهن جي کاڌي
 جو بندوبست ڪرڻ هڪ عظيم ڪم ۽
 نبوي طريقو آهي.

ﷻ تقسيم ڪرڻ وقت پنهنجي ۽ پرائي
 ۾ فرق ڪرڻ بدران برابر تقسيم ڪرڻ
 گهرجي، خاص طور تي جڏهن سڀني جي
 ضرورت هڪ جهڙي هجي.

ﷻ ڪنهن شيءِ کي تقسيم ڪرڻ
 وقت ان شخص جو حصو بچائي رکڻ
 گهرجي، جيڪو شريڪن ۾ شامل هجي پر
 عين تقسيم جي وقت عارضي يا وقتي
 طور نظرن کان پري هجي.

ﷻ غير مسلمانن سان واپار جائز آهي،
 سواءِ ان جي ته ان ۾ ڪا خاص شرعي
 رڪاوٽ هجي.

ﷻ ليڊر يا قائد جي سڃاڻپ رڳو حڪم
 جاري ڪرڻ سان نه ٿيندي آهي پر حڪم
 جاري ڪرڻ کان علاوه پنهنجن ماتحتن
 جي خيرخواهي، انهن سان محبت ۽
 همدردي ڪرڻ ۽ انهن جي ضرورتن جو
 خيال رکڻ هڪ سٺي ۽ عظيم قائد جي
 سڃاڻپ آهي.

ﷻ برڪت جو تعلق مقدار سان نه پر
 سٺي نسبت سان هوندو آهي.

ﷻ اتحاد ۽ اجتماعيت به برڪت جو
 سبب بڻجندي آهي.

ﷻ پریشاني وارين حالتن ۾ اسان کي
 متحد ۽ پرامن رهڻ گهرجي.

ﷻ سفر ۾ ساٿين سان مهمان نوازي
 وارو سلوڪ ڪرڻ گهرجي.

ﷻ جيڪڏهن کاڌو بچي وڃي ته ان کي
 ضايع ڪرڻ بدران ايندڙ وقت لاءِ رکڻ نه
 توڪل جي خلاف آهي ۽ نه ئي حرص آهي،
 بلڪ اها رزق جي قدر داني آهي.

(i) هڪ صاع تقريباً چار ڪلو ۽ سؤ گرام وزن جو ماپو
 هوندو آهي. (کرسی نوٽ ڪے مسائل، ص 178)

راه خدام خرچ ڪرڻ جون

قرآني ترغيبات

مولانا راشد علي عطاري مدني

ترجمو ڪنز العرفان: ها ها، اهي توهان آهيو، جيڪي گهرايا وڃو ٿا ته جيئن توهان الله جي راه ۾ خرچ ڪريو، پر پوءِ توهان مان ڪو بخل ڪري ٿو ۽ جيڪو بخل ڪري، اهو پنهنجي ئي جان سان بخل ڪري ٿو. ۽ الله بي نياز آهي ۽ توهان سڀ محتاج آهيو ۽ جيڪڏهن توهان منهن ڦيريندؤ ته اهو توهان کان علاوه ٻيا ماڻهو تبديل ڪري ڇڏيندو، سو اهي توهان وانگر نه هوندا.

(پارو: 26، محمد: 38)

إنفاق في سبيل الله، الله سان تجارت: الله ڪريم جي راه ۾ خرچ ڪرڻ وارا پنهنجي رب سان اهڙي تجارت ڪندا آهن، جنهن ۾ ڪڏهن به نقصان نه آهي. جيئن سورة فاطر ۾ آهي:

إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوْا الزَّكَاةَ لِيَرْجُوا تِجَارَةً لَّنْ تَبُورًا

ترجمو ڪنز العرفان: بيشڪ جيڪي ماڻهو الله جي ڪتاب جي تلاوت ڪندا آهن ۽ نماز قائم ڪندا آهن ۽ اسان جي

”إنفاق في سبيل الله“ يعني الله جي راه ۾ خرچ ڪرڻ بابت قرآن ڪريم ۾ تعليمات، مقاصد، اهداف، آداب، ترغيبات، ترهيبات، مصارف ۽ ٻيا به ڪيترائي اهم پهلو بيان ڪيا ويا آهن. انهن مان هڪ عنوان ”إنفاق في سبيل الله جي ترغيب ۽ تحسين“ تحت ڪجهه قرآني ترغيبات گذريل ماهوار ۾ شايع ٿيون هيون. اڄو ته إنفاق في سبيل الله جون وڌيڪ قرآني ترغيبات، دنياوي ۽ اخروي فائدا ۽ مصارف وغيره هن مضمون ۾ پڙهون ٿا:

بخل جي مذمت ذريعي إنفاق في سبيل الله جي ترغيب: جن کي الله جي راه ۾ خرچ ڪرڻ جي دعوت ڏني ويندي آهي، اهي خوش نصيب آهن ۽ جيڪي بخل ڪندا، ته الله ڪريم بخيلن جي جاءِ تي سخي ماڻهن کي آڻيندو. جيئن سورة محمد ۾ آهي:

هَآأَنتُمْ هَآؤَآءٌ تُدْعَوْنَ لِيَتَّقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَمِنْكُمْ مَنْ يَبْخُلُ وَمَنْ يَبْخُلْ فَإِنَّا نَحْمِلُهُ عَنِ نَفْسِهِ وَاللَّهُ الْغَنِيُّ وَأَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ وَإِنَّا نَسُوءُنَا وَنَحْمِلُهُ عَنِ نَفْسِهِ وَإِنَّا نَحْمِلُهُ عَنِ نَفْسِهِ

ڏنل رزق مان لڪيل ۽ ظاهر ڪجهه اسان جي راه ۾ خرچ ڪندا آهن، اهي اهڙي تجارت جا اميدوار آهن جيڪا هرگز تباه نه ٿيندي.

(پارو: 22، فاطر: 29)

انفاق في سبيل الله، اطاعت الهي:

انفاق في سبيل الله تي عمل ڪرڻ الله ڪريم جي اطاعت جي سعادت حاصل ڪرڻ آهي. سورة شوريٰ ۾ فرمايو ويو:

وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ ﴿٣٨﴾

ترجمو ڪنز العرفان: ۽ (انهن جي لاءِ) جن پنهنجي رب جو حڪم مڃيو ۽ نماز قائم رکيائون ۽ انهن جو ڪم پاڻ ۾ مشوري سان (ٿيندو) آهي ۽ اسان جي ڏنل رزق مان ڪجهه اسان جي وات ۾ خرچ ڪندا آهن.

(پارو: 25، الشوريٰ: 38)

انفاق في سبيل الله جو پورو پورو بدلو:

الله جي راه ۾ خرچ ڪيل مال جو ڪيترائي دفعا وڌيڪ بدلو ۽ اجر ملندو. جيئن سورة بقره ۾ فرمايو ويو:

وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ يُؤْتِ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ ﴿٢٤٧﴾

ترجمو ڪنز العرفان: ۽ جيڪو مال توهان خرچ ڪندؤ اهو توهان کي پورو

پورو ڏنو ويندو ۽ توهان تي ڪا زيادتي نه ڪئي ويندي. (پارو: 3، البقره: 272)

انفاق في سبيل الله، قرب الهي جو ذريعو:

الله جي راه ۾ خرچ ڪرڻ قرب الهي ۽ رحمت ۾ داخل ٿيڻ جو ذريعو آهي. جيئن سورة توبه ۾ آهي:

وَمِنَ الْأَعْرَابِ مَنْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَيتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ قُرْبًا عِنْدَ اللَّهِ وَصَلَتِ الرَّسُولُ إِلَيْهَا فُتِبَتْ لَهُمْ سَبِيلُ خُلُفَهُمُ اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِ إِنَّ اللَّهَ عَفْوٌ رَحِيمٌ ﴿٩٩﴾

ترجمو ڪنز العرفان: ۽ ڪجهه گوناڻا اهي آهن، جيڪي الله ۽ قيامت تي ايمان رکن ٿا ۽ جيڪو خرچ ڪندا آهن، ان کي الله وٽ ويجهڙائپ ۽ رسول جي دعائن جو ذريعو سمجهندا آهن. ٻڌو! بيشڪ اهو انهن جي لاءِ (الله جي) قرب جو ذريعو آهي. عن قريب الله انهن کي پنهنجي رحمت ۾ داخل فرمائيندو. بيشڪ الله بخشن وارو، مهربان آهي.

(پارو: 11، التوبه: 99)

انفاق في سبيل الله، وارو مال بارگاهه الهي ۾ محفوظ:

راه خدا ۾ خرچ ڪيو ويندڙ هر قسم جو خرچ چاهي اهو ٿورو هجي يا گهڻو الله ڪريم جي بارگاهه ۾ محفوظ آهي ۽ ان جو بهتر صلو عطا ڪيو ويندو. جيئن

سورة توبة ۾ آهي:

وَلَا يُنْفِقُونَ نَفَقَةً صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً وَلَا يَقْطَعُونَ وَادِيًا إِلَّا
كُتِبَ لَهُمْ يَجْزِيهِمْ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢١﴾

ترجمو ڪنزالعرفان: ۽ جيڪو ڪجهه
ٿورو ۽ گهڻو اهي خرچ ڪندا آهن، ۽
جيڪا وادي اهي ٽڙي ڪندا آهن سڀ انهن
جي لاءِ لکيو ويندو آهي ته جيئن الله انهن
جي بهتر ڪمن جو انهن کي بدلو عطا
ڪري.

(پارو: 11، التوبة: 121)

إنفاق في سبيل الله، تي ٻيڻو اجر:

انفاق في سبيل الله ڪرڻ وارن کي الله
جي بارگاه مان ٻيڻو اجر عطا ڪيو ويندو.
جيئن سورة قصص ۾ فرمايو ويو:

أُولَٰئِكَ يُؤْتَوْنَ أَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا وَيَذَرُؤْنَ بِالْحَسَنَةِ
السَّيِّئَةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ ﴿٣٧﴾

ترجمو ڪنزالعرفان: انهن کي سندن اجر
ٻيڻو ڪري ڏنو ويندو هن لاءِ ته انهن صبر
ڪيو ۽ هي برائي کي ڀلائي سان ٽاريندا
آهن ۽ اسان جي ڏنل رزق مان ڪجهه اسان
جي راه ۾ خرچ ڪندا آهن. (پارو: 20، القصص: 54)

انفاق في سبيل الله جا دنياوي فائدا:

انفاق في سبيل الله جي قرآني تعليمات
۾ ان جا دنياوي فائدا به بيان ڪيا ويا آهن:

هلاڪت کان بچت:

الله جي راه ۾ خرچ ڪرڻ هلاڪت کان
بچڻ جو ذريعو آهي ۽ نه خرچ ڪرڻ
هلاڪت جو سبب آهي. سورة بقره ۾ آهي:
وَأَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ ۚ
وَأَحْسِنُوا ۚ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿٢٦٥﴾

ترجمو ڪنزالعرفان: ۽ الله جي راه ۾
خرچ ڪريو ۽ پنهنجن هٿن سان پاڻ کي
هلاڪت ۾ نه وجهو ۽ نيڪي ڪيو.
بيشڪ الله نيڪي ڪرڻ وارن سان محبت
فرمائيندو آهي. (پارو: 2، البقره: 195)

بهتر عطا جو واعدو:

ٻانهو جيڪو به الله جي راه ۾ خرچ
ڪندو، مالڪ ۽ رازق باري تعاليٰ ان کان
بهتر کيس عطا فرمائيندو. سورة سبا ۾
آهي:

قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ
وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ ۖ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿٦٢﴾

ترجمو ڪنزالعرفان: اوهان فرمايو: بيشڪ
منهنجو رب پنهنجي ٻانهن ۾ جنهن جي لاءِ
چاهي رزق وسيع فرمائيندو آهي ۽ جنهن
جي لاءِ چاهي تنگ ڪري ڇڏيندو آهي ۽
جيڪا شيءِ توهان الله جي راه ۾ خرچ
ڪيو، اهو ان جي بدلي ۾ اڃان ڏيندو ۽ اهو

سڀ کان بهتر رزق ڏيڻ وارو آهي.

(پارو: 22، سڀا: 39)

انفاق في سبيل الله جا اخروي فائدا:

قرآن ڪريم انفاق في سبيل الله جي اهميت کي آخرت ۾ ملندڙ فائدين ۽ اجر جي ذريعي به اجاگر ڪيو آهي، جيئن:

اجر عظيم جو وعدو ۽ غم کان آزادي:

الله جي راه ۾ خرچ، چاهي رات جي اونداهي ۾ هجي يا ڏينهن جي روشني ۾ هجي، لڪيل هجي يا ظاهر، هر حال ۾ الله جي رضا جي لاءِ ئي خرچ ٿيڻ گهرجي، اهڙي صورت ۾ رب ڪريم جي بارگاه مان اجر عظيم ۽ انديشن ۽ غم کان آزادي جي بشارت آهي. سورت بقره ۾ آهي:

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ بِالْإِثْمِ وَالْهَرَسِ أَوْ عَلَانِيَةً فَلَهُمْ

أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٢٤٣﴾

ترجمو ڪنز العرفان: اهي ماڻهو جيڪي رات ۾ ۽ ڏينهن ۾، لڪائي ۽ ظاهر پنهنجا مال خيرات ڪن ٿا انهن جي لاءِ انهن جو اجر انهن جي رب وٽ آهي. انهن کي نه ڪو خوف هوندو ۽ نه اهي غمگين هوندا.

(پارو: 3، البقرة: 274)

جنتن جو وعدو ۽ هميشه رهڻ وارا باغ:

سورة آل عمران جي آيت 15 کان 17 جي مطابق، انفاق في سبيل الله جي عظيم

صفت سان متصف ماڻهو الله ڪريم جي پرهيزگار ٻانهن ۾ شامل آهن ۽ انهن لاءِ جنتن ۽ حورعين جون بشارتون آهن. وڌيڪ هي ته آيت 133 ۽ 134 ۾ انفاق في سبيل الله ڪرڻ وارن جو شمار انهن متقين ۾ آهي جن جي لاءِ زمين ۽ آسمان جي وسعت کان به وڌيڪ وسيع جنت تيار ڪئي وئي آهي.

اهڙي طرح سورت رعد ۾ آهي:

وَالَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوْا
مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً وَيَدْرَعُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةِ أُولَٰئِكَ
لَهُمْ عَقَبَى الدَّارِ ﴿٢٢٦﴾

ترجمو ڪنز العرفان: ۽ اهي جن پنهنجي رب جي رضا جي طلب ۾ صبر ڪيو، نماز قائم ڪيائون ۽ اسان جي ڏنل رزق مان اسان جي وات ۾ گجهه ۽ ظاهر ۾ خرچ ڪيائون ۽ برائي کي پلائي سان تاريندا آهن انهن جي واسطي آخرت جو سٺو انجام آهي.

(پارو: 13، الرعد: 22)

مصارف انفاق في سبيل الله جو بيان:

انفاق في سبيل الله جيترو اهم ڪم آهي، اوترو ان جي مصارف جو علم به ضروري آهي. جڏهن ماڻهن رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ کان ان بابت سوال ڪيو ته الله ڪريم ان جي رهنمائي فرمائي ۽

مصارفِ انفاق في سبيل الله ۾ والدين، رشتيدار، يتيم، مسكين ۽ خير ۽ ڀلائي جي ڪمن کي بيان ڪيو. جيئن سورة بقره ۾ فرمايو ويو:

يَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلْ مَا أَنْفَقْتُ مِنْ خَيْرٍ قَلِيلًا ذِينَ
وَالْأَقْرَبِينَ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا تَفْعَلُوا
مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ ﴿٢٦٥﴾

زمين ۾ هلي ڦري نه ٿا سگهن. ناواقف انهن کي سوال ڪرڻ کان بچڻ جي سبب مالدار سمجهن ٿا، تون انهن کي انهن جي علامت مان سڃاڻي وٺيندين، اهي ماڻهن کان منت ڪري سوال نه ٿا ڪن ۽ توهان جيڪا خيرات ڪيو، الله ان کي ڄاڻي ٿو.

(پارو: 3، البقره: 273)

انفاق جي مال جو تعين:

الله جي راه ۾ ڇا خرچ ڪجي؟ هي به هڪ بنيادي سوال آهي. قرآن ڪريم ان تي به رهنمائي فرمائي آهي ته پنهنجي ضرورتن کان پوءِ بچي ويل مال الله جي راه ۾ خرچ ڪرڻ گهرجي. جيئن سورة بقره ۾ آهي:

وَيَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلِ الْعَفْوَ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ
الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ ﴿٢٦٩﴾

ترجمو ڪنزالعرفان: ۽ توهان کان سوال ڪن ٿا ته (الله جي وات) ۾ ڇا خرچ ڪيون؟ اوهان فرمايو: جيڪو اضافي بچي. اهڙي طرح الله توهان لاءِ آيتون بيان فرمائي ٿو.

(پارو: 2، البقره: 219)

ترجمو ڪنزالعرفان: توهان کان سوال ڪن ٿا ته ڇا خرچ ڪيون؟ اوهان فرمايو: جيڪو ڪجهه مال نيڪي ۾ خرچ ڪيو ته اهو ماءُ پيءُ، ويجهن مائتن ۽ يتيمن ۽ محتاجن ۽ مسافرن جي لاءِ آهي ۽ توهان جيڪا ڀلائي ڪيو بيشڪ الله ان کي ڄاڻي ٿو. (پارو: 2، البقره: 215)

سورة بقره ٽي ۾ آيت 273 ۾ به صدقي ۽ خيرات جي حقدارن بابت ٻڌايو ويو آهي:

لِلْفُقَرَاءِ الَّذِينَ أُحْصُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ ضَرْبًا فِي
الْأَرْضِ يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ أَغْنِيَاءَ مِنَ التَّعَفُّفِ تَعْرِفُهُمْ
بِسَبِيهِمْ لَا يَسْأَلُونَ النَّاسَ إِلْحَاقًا وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ
فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ ﴿٢٧٣﴾

ترجمو ڪنزالعرفان: انهن فقيرن جي لاءِ جن کي الله جي رستي ۾ روڪيو ويو آهي

فاروق اعظم جي گريه زاري (اشڪ باري)

مولانا عدنان احمد عطاري مدني

فاروق اعظم رَضِيَ اللهُ عَنْهُ سن 24 هجري جي آخر ۾ به يا تي ڏينهن زخمي حالت ۾ رهيا آخرڪار جامِ شهادت نوش فرمائي پهرين محرم تي روضه رسول صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ ۾ مدفون ٿيا. سندن شهادت تي جتي انسانن ڳوڙها وهايا، اتي جنات به رُنا. حضرت بي بي عائشه صديقه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمائن ٿيون: فاروق اعظم جي شهادت کان ٽي ڏينهن اڳ جنن سندن جي لاءِ روئڻ شروع ڪري ڏنو هو. (اسد الغابه، 4/185) فاروق اعظم رَضِيَ اللهُ عَنْهُ پنهنجي اندر نرم دل به رکندا هئا جتي ٻين جي اکين مان ڳوڙها اڳهندا هئا، اتي پنهنجين اکين کي ڳوڙهن سان پريندا هئا. اچو ته! فاروق اعظم رَضِيَ اللهُ عَنْهُ جي گريه زاري جا ڪجهه واقعا پڙهون ٿا.

مان ڪنهن بي شيءِ جو مالڪ نه آهيان:

هڪ ڳوٺاڻي پنهنجي گهر وارن جي لاءِ فاروق اعظم رَضِيَ اللهُ عَنْهُ کان ڪپڙا گهريا. فاروق اعظم فرمايو: جيڪڏهن مان ڪپڙا نه ڏيان ته ڇا ٿيندو؟ هن چيو: پوءِ مان ابوحنيفه (فاروق اعظم) کي پاڻ سان گڏ وٺي ويندس. فاروق اعظم رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايو: تون مون کي وٺي ويندين ته ڇا ٿيندو؟ هن شعر پڙهيو: اوهان کان منهنجي باري ۾ ضرور پڇيو ويندو ۽ جنهن کان ڪنهن جي باري ۾ پڇيو ويندو، اهو اتي ائين بيٺو هوندو جو يا ته جنت ڏانهن ويندو يا جهنم ڏانهن موڪليو ويندو. فاروق اعظم رَضِيَ اللهُ عَنْهُ اهو شعر ٻڌي روئڻ لڳا، ايسيتائين جو سندن ڏاڙهي مبارڪ ڳوڙهن سان آلي ٿي وئي. پوءِ غلام کي فرمايائون: هن شعر جي ڪري نه (پر قيامت جي) ان ڏينهن جي ڪري هن ڳوٺاڻي کي منهنجي هيءُ قميص ڏئي ڇڏيو. الله جو قسم! (هن وقت) مان ڪنهن بي شيءِ جو مالڪ نه آهيان.

(اسد الغابه، 4/176- الجليس الصالح الكافي لابن طراز، ص 304)

دولت جوانبار ڏسي ڳوڙها ڳري پيا:

فاروق اعظم رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وٽ ايران جي بادشاهه ڪسري جو خزانو آندو ويو ته ڪنهن پڇيو: جيستائين هي خزانو ورهايو نه وڃي، ڇا (حفاظت جي خاطر) اوهان ان کي بيت المال ۾ رکندؤ؟ فرمايائون: خدا جو قسم! جيستائين ڪو حڪم جاري نه ڪريان، تيستائين هن خزاني کي گهر جي

چت تي به نه رکنڊس. آخرڪار فاروق اعظم رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ان خزاني کي مسجد جي وچ ۾ رکيو ۽ رات جو نگراني جي لاءِ ڪجهه پهريدار مقرر ڪري ڇڏيائون. صبح ٿيو ۽ خزانو کوليو ويو ته ان ۾ ڳاڙها ۽ اڇا موتي چمڪي رهيا هئا. اهو ڏسي فاروق اعظم رَضِيَ اللهُ عَنْهُ روئڻ لڳا. عرض ڪيو ويو: اي مسلمانن جا امير! اوهان چو روئي رهيا آهيو؟ الله جو قسم! هيءُ ته شڪر جي گهڙي آهي ۽ خوشي جو ڏينهن آهي. فاروق اعظم فرمايو: ها، افسوس! هي مال ۽ دولت جنهن قوم کي ڏنو ويندو آهي، انهن جي وچ ۾ دشمني ۽ بغض داخل ڪيو ويندو آهي. پوءِ ان خزاني کي ورهائي ڇڏيائون.

(الزبد لابن المبارك، ص 265، رقم: 768 - جامع معمر بن راشد، 137/10)

ڏک ۽ خوشي جا ڳوڙها:

حضرت اُميه بن اشڪر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ (طائف جا) هڪ بزرگ شاعر ۽ صحابيءَ رسول هئا. انهن جا هڪ فرزند حضرت ڪلاب رَضِيَ اللهُ عَنْهُ هئا، جيڪي فاروق اعظم رَضِيَ اللهُ عَنْهُ جي زماني ۾ هجرت ڪري مديني آيا ۽ ڪجهه وقت اتي رهيا. پوءِ هڪ ڏينهن پنهنجو نالو غازين ۾ لکرائي ڇڏيائون. فاروق اعظم رَضِيَ اللهُ عَنْهُ انهن کان ڪجهه معلومات ورتي ۽ انهن کي لشڪر سان روانو ڪري ڇڏيو. جڏهن پٽ جي غير موجودگي ڊگهي ٿي وئي ته حضرت اُميه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ڪجهه اشعار چي: هڪ شعر جو ترجمو هي هو: تو

پنهنجي پيءُ کي اهڙي حال ۾ ڇڏيو آهي جو سندس پنهني هٿن تي ڏڪڻي طاري آهي... ۽ پنهنجي ماءُ کي ائين ڇڏيو آهي جو هو پنهنجي نڙيءَ مان پاڻي به هيٺ نٿي لاهي سگهي. جڏهن پٽ کي ڪافي ڏينهن گذري ويا ته هڪ ڏينهن (طائف کان هلي) پاڻ مديني پهتا. فاروق اعظم رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ان وقت مهاجرن ۽ انصار صحابه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ۾ سان مسجد ۾ جلوه فرما هئا. حضرت اُميه اتي بيهي رهيا ۽ ڪجهه اشعار چيائون: هڪ شعر هي هو: ”جيڪڏهن غم جي شدت دل کي ڦاڙي ڇڏي ها ته ڦاٽڻ سبب ضرور منهنجي دل جي ڪارڻ پگهري ها.“ اشعار ٻڌي فاروق اعظم رَضِيَ اللهُ عَنْهُ جي اکين مان ڳوڙها وهڻ لڳا. پوءِ خط لکي حضرت ڪلاب رَضِيَ اللهُ عَنْهُ کي مديني گهرايائون. جڏهن اهي مديني پهتا ته فاروق اعظم پڇيو: تنهنجو پنهنجي والد سان نيڪي ۽ پلائي جو معاملو ڪيترو رهيو آهي؟ حضرت ڪلاب عرض ڪيو: مون انهن کي ترجيح ڏني ۽ ڪمن کان کين بي پرواه ڪري ڇڏيو. جڏهن انهن کي کير پيارڻ چاهيندو هئس ته انهن جي ڏاڍين مان سڀ کان وڌيڪ کير ڏيڻ واري ڏاڍي چونڊيندو هئس، ان کي (ڪارائي پياري) تازو تانوَ ڪندو هئس، ان کان ڪو ڪم ڪار نه وٺندو هئس، ايسيتائين جو اها پرسڪون ٿي ويندي هئي. پوءِ ان جي ڳرن کي ڏوٿيندو ۽ کير ڏهي پنهنجي والد صاحب کي پياريندو هئس. پوءِ

پوءِ فاروق اعظم حضرت ڪلاب کي تحفا ۽ سوکڙيون ڏنيون ۽ والدين سان گڏ رهڻ جي نصيحت ڪندي گهر ڏانهن واپس وڃڻ جو حڪم ڏنو. حضرت ڪلاب رَضِيَ اللهُ عَنْهُ والدين جي هن دنيا مان رخصت ٿيڻ تائين سندن ساٿ نه ڇڏيو.

(الوافي بالوفيات، 224/9-معجم البلدان، 327/1 ملخصاً)

يادِ مصطفيٰ ۾ ڳوڙها وهي نڪتا:

رسول ڪريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ جي ظاهري وصال کان پوءِ هڪ ڀيرو فاروق اعظم رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يادِ مصطفيٰ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ ۾ بي قرار ٿي روئڻ لڳا ۽ هي چوڻ لڳا: يا رسول الله، منهنجا ماءُ پيءُ اوهان تي قربان ٿين! هڪ وڻ جو ٿڙ هو، جنهن سان اوهان ٽيڪ لڳائي ماڻهن کي واعظ ۽ نصيحت فرمائيندا هئا. جڏهن ماڻهن جو تعداد وڌي ويو ته توهان منبر ٺهرايو ته جيئن اوهان (ان تي ويهي) واعظ ۽ نصيحت ڪري سگهو ته اهو سڪل وڻ جو ٿڙ توهان جي جدائي ۾ آواز سان روئڻ لڳو، ايسيتائين جو اوهان پنهنجو هٿ تسلي لاءِ ان ٿڙ تي رکيو ته اهو خاموش ٿي ويو. اهو ٿڙ ڪاٺيءَ جو هوندي به اوهان جي جدائي ۾ روئي پيو ۽ هاڻي اوهان پنهنجي امت کان جدا ٿي چڪا آهيو. اوهان جي امت هن ٿڙ کان به وڌيڪ اوهان جي شفقت جي حقدار آهي.

(زرقاني علي المواب، 154/12- اتحاف السادة المتقين، 277/5)

فاروق اعظم رَضِيَ اللهُ عَنْهُ والد صاحب کي گهرايو. والد صاحب سهارو وٺي هلي رهيا هئا، سندن نظر ڪمزور ۽ چيلهه جُهڪي چُڪي هئي. فاروق اعظم پڇيو: اي ابو ڪلاب، ڪيئن آهيو؟ جواب ڏنائون: جيئن توهان ڏسي رهيا آهيو، تيئن آهيان. پوءِ پڇيائون: توهان کي ڪجهه گهرجي؟ عرض ڪيائون: مان مرڻ کان اڳ ڪلاب کي ڏسڻ چاهيان ٿو، ان کي سِنگهڻ ۽ ڳلي لڳائڻ جي خواهش آهي. اهو ٻڌي فاروق اعظم رَضِيَ اللهُ عَنْهُ جي اکين مان ڳوڙها وهڻ شروع ٿي ويا ۽ فرمايائون: جيڪڏهن الله چاهيو ته توهان جي خواهش پوري ٿي ويندي. پوءِ فاروق اعظم رَضِيَ اللهُ عَنْهُ حضرت ڪلاب کي حڪم ڏنو ته اهي پنهنجي والد لاءِ ڏاڇيءَ جو ڪير اهڙي طرح ڏهي کڻي آيا جيئن اڳ ۾ آڻيندا هئا. فاروق اعظم رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ڪير سان پريل ٿانو والد صاحب کي ڏنو ۽ فرمايو: اي ابو ڪلاب! هن کي پي ڇڏيو. والد صاحب جيئن ئي ٿانو کي وات جي ويجهو آندو ته چوڻ لڳا: الله جو قسم! هن ٿانو مان ڪلاب جي هٿن جي خوشبو اچي رهي آهي. اهو ٻڌي فاروق اعظم رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ٻيهر روئڻ لڳا ۽ فرمايائون: هي آهي توهان جو پٽ! اسان کيس توهان وٽ آندو آهي. والد صاحب فوراً اٿيا ۽ پٽ کي سيني سان لڳايائون ۽ چميون ڏيڻ لڳا. هي منظر ڏسي فاروق اعظم ۽ اتي موجود ماڻهن جي اکين مان ڳوڙهن جون قطارون جاري ٿي ويون.

ترقي ڇا آهي؟

دعوت اسلامي جي مرڪزي مجلس شوريٰ جا نگران مولانا محمد عمران عطاري

نه ٿيندا آهن.

(3) جيڪڏهن مسلمان واقعي ترقي جا خواهشمند آهن ته مسجدون آباد ڪن، ديانت، امانت ۽ سچائي ۾ پنهنجي اسلاف جو نمونو بڻجن، ديندارن سان محبت ڪن ۽ جن کي دينداري کان نفرت آهي، تن کي پنهنجي اخلاق جي ذريعي دين جي ويجهو آڻن.

(4) اها قوم انتهائي گهٽ عقل واري آهي جيڪا پنهنجن بزرگن جي تعليمات ۽ طريقن کي وساري ويهندي آهي.

(5) مسلمانن جي تنزلي جو سبب پنهنجي اسلاف جي تعليمات کي وساري ڇڏڻ آهي. هي سچ آهي ته مسلمان جڏهن به باعمل رهيو آهي تڏهن ان کي عروج مليو آهي ۽ جڏهن جڏهن بي عمل ٿيو آهي، زوال سندس مقدر بڻيو آهي.

(6) ترقي جو هڪ راز اهو به آهي ته ٻانهو پنهنجي ضرورتن کي محدود رکي، ڇاڪاڻ ته جڏهن ضرورتون گهٽ هونديون ته ڪنهن جي اڳيان هٿ ٽنگڻ جي ضرورت نه پوندي.

(7) حقيقي دولتمند اهو هوندو آهي، جيڪو دل جو غني هجي ۽ دل جو غني اهو ئي ٿي سگهي ٿو جنهن جي دل ۾ مال و دولت ۽ حب

مسلم قوم جي دنياوي ترقي ۽ اخروي ڪاميابي دين متين جي تعليمات کان آگاهي ۽ انهن تي عمل ڪري نڪ صفتن جو عادي بڻجڻ ۾ آهي. جيڪڏهن وقت بوقت مسلمانن کي هن حوالي سان آگاهي فراهم ڪئي وڃي ۽ انهن جي تربيت ڪئي وڃي ته معاشري ۾ ان جا نمايان اثر ڏسي سگهجن ٿا. انهيءَ سلسلي ۾ نگران شوريٰ حاجي ابوحامد محمد عمران عطاري مُدُّ ظِلُّهُ العال پنهنجي هڪ بيان ۾ شاگردن جي تربيت ڪندي انهن کي ذاتي ۽ معاشرتي ترقي جي ڪيترن ئي رازن تي مشتمل مدني گل بيان فرمايا، انهن مان ڪجهه ڪم جون ڳالهيون ملاحظه فرمايو:

(1) ترقي جي خواهش هر ڪنهن کي هوندي آهي. ترقي اها آهي ته اسان جي حالت اڳي کان بهتر ٿي وڃي ۽ ان ۾ سڀ کان پهريان پنهنجي ذاتي ۽ صفاتي عملن ۽ افعالن جي بهتري ۽ شريعت جي پيروي اختيار ڪرڻ آهي.

(2) يقيناً اسلامي شڪل و صورت ۽ اسلامي انداز اختيار ڪرڻ ئي اصلي ترقي آهي ۽ جڏهن مسلمان اهڙا ٿي وڃن ته دنيا انهن کي ڪڏهن به برباد نٿي ڪري سگهي. انهن صفتن جا مالڪ ماڻهو ڪڏهن به مغلوب

جاهه جي خواهش نه هجي.

(8) سوشل ميڊيا جو استعمال گهٽ ڪريو، ڇاڪاڻ ته ان سان حبِ جاهه ۽ مال جي محبت پيدا ٿيندي آهي.

(9) جيڪڏهن توهان هن فتنن جي دور ۾ غير ضروري سرگرميون ڇڏي پنهنجي ڪم سان ڪم رکڻ وارا آهيو ته توهان ڪامياب شخص آهيو.

(10) زندگي اهڙي مثالي گذاريو جو مرڻ کان پوءِ توهان جي پاڪيزه سيرت ۽ ڪردار تي لکيو وڃي.

(11) اڄڪلهه جي دور ۾ ترقي ۾ رڪاوٽ بري سنگت ۽ موبائل فون جو حد کان وڌيڪ ۽ غلط استعمال آهي.

(12) اڄ اسان عزت جو معيار سٺو گهر، قيمتي لباس ۽ اعليٰ منصب کي بڻائي ڇڏيو آهي، توڙي جو ان جي حصول لاءِ اسان کي قرض ئي ڇو نه کڻڻو پوي. حالانڪه عزت جو دارومدار پڪو مومن هجڻ ۽ دين تي عمل ڪرڻ آهي.

(13) صاف سترو لباس پائڻ اسلام کي مطلوب آهي، پر قيمتي لباس تي فخر ڪرڻ درست نه آهي. ڪپڙن جي عزت ڪپڙا لهڻ سان ئي لهي ويندي آهي، ان ڪري مومن جي لاءِ عقلِ سليم، حياءُ ۽ سٺن عملن کي اهميت ڏيڻ ئي بهتر آهي.

(14) جاهل چاهي ڪيترو به خوش لباس هجي ان کي عزت جي نگاهه سان ناهي ڏٺو ويندو. سندس جاهلانہ قول ۽ خصلتون کيس ضرور ذليل ۽ رسوا ڪنديون آهن. تنهنڪري عمدہ گهر

۽ سٺن ڪپڙن ۾ عزت ۽ آبرو نه ڳولڻ گهرجي.

(15) حضرت عمر فاروق اعظم رَضِيَ اللہ عَنْہُ کي عرض ڪيو ويو: حضور! لباس ۽ سواري عمدہ کڻي وڃو. فرمايائون: اسان کي عزت اسلام ڏني آهي، لباس ۽ سواري ناهي ڏني.

(16) اوهان شهرت جي حصول جي لاءِ ڪئميرا جي پٺيان ڊوڙندا آهيو، پنهنجو ڪردار اهڙو بڻايو جو ڪئميرا توهان جي پٺيان ڊوڙي.

(17) ترقي جي خواهش هر زنده قوم ۽ زنده شخص جي دل ۾ هوندي آهي.

(18) قومن جي تباهي ۽ بربادي جي اهم وجهه بي عملي آهي. سج اوڀر کان اُڀري اولهه ۾ لهندو آهي تنهنڪري جڏهن به مغربي (ڪلچر) ڏانهن ويندو، غروب ٿي ويندو.

(19) هر شخص علم ۽ دين جي ترويج ۽ خدمت کي پنهنجو فرض سمجهي ۽ هر مهيني هڪ مقرر رقم هن فرض جي ادائينگي ۾ خرچ ڪرڻ کي پنهنجين ضرورتن ۾ شامل ڪري ڇڏي.

(20) پنهنجن ٻارن کي ديني تعليم ڏيارڻ جو بندوبست ڪريو ۽ کين ان ڏانهن راغب ڪريو ته جيئن اهي روحاني زندگي جي برڪتن مان فيضياب ٿي سگهن.

(21) ننڍا، وڏن جا حق سڃاڻڻ ۽ وڌا، ننڍن تي شفقت ڪن ته جيئن ديني محبت ۽ مذهبي اخوت جو رشتو مضبوط ٿئي، خانہ جنگي ۽ ڪشمڪش جي مصيبتن کان نجات ملي.

حضرت سهل بن ابي حثم

مولانا اويس يامين عطاري مدني

ننڊي عمر ۾ جن ٻارن کي الله پاڪ جي آخري نبي حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ جي صاحبي ٿيڻ جو شرف حاصل ٿيو، انهن ۾ حضرت سهل بن ابي حثم رضی اللہ عنہما به شامل آهن. اچو! انهن جي باري ۾ پڙهي پنهنجين دلين کي صحابه ڪرام جي محبت سان روشن ڪريون ٿا:

مختصر تعارف: پاڻ رضی اللہ عنہ حضرت

ابي حثم ۽ امّ الربيع جا فرزند آهن.

(معرفة الصحابة لابي نعيم، 442/2) پاڻ رضی اللہ عنہ جي ولادت 3

هجري ۾ مديني منوره ۾ ٿي. (الاستيعاب في معرفة

الاصحاب، 222/2) حضور اڪرم ﷺ جي

وصال ظاهري جي وقت پاڻ رضی اللہ عنہ لڳ

ڀڳ 8 سالن جا هئا. (الاستيعاب في معرفة الاصحاب، 222/2)

روايتن جو تعداد: پاڻ رضی اللہ عنہ کان

25 حديثون مروی آهن. (تهذيب الاسماء واللغات، 227/1)

خير جي تقسيم: هڪ روايت ۾ پاڻ

رضی اللہ عنہ فرمائن ٿا ته رسول ڪريم

ﷺ الله عليمه وليمه وسلم خير کي بن حصن ۾

ورهايو: اڌ حصو پنهنجن ڪمن ۽ ضرورتن

لاءِ رکيو ۽ اڌ حصو مسلمانن جي وچ ۾

18 حصن ۾ ورهايو. (ابو داؤد، 215/3، حديث: 3010)

وصال: پاڻ رضی اللہ عنہ 47 سالن جي عمر

۾ 50 هجري جي شروعات ۾ مديني پاڪ

۾ وفات پاتي.

(الوافي بالوفيات، 7/16، الاستيعاب في معرفة الاصحاب، 222/2)

الله پاڪ جي انهن تي رحمت هجي ۽

انهن جي صدقي اسان جي بي حساب

مغفرت ٿئي.

امين بِجَاوِ خَاتَمِ النَّبِيِّينَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ

تاریخ اسلام ۾ بيشمار شهادتون ٿيون آهن ۽ هر شهادت پنهنجي پنهنجي جاءِ تي اهميت، انفراديت، قدر و منزلت ۽ مقام رکي ٿي، پر شهادت امام حسين رَضِيَ اللهُ عَنْهُ جو واقعو ڪيترن ئي اعتبارن سان بين شهادتن کان مختلف ۽ منفرد آهي. حضرت امام حسين رَضِيَ اللهُ عَنْهُ اهڙي عظيم تاريخي قرباني پيش ڪئي، جنهن جو مثال دنيا جي تاريخ ۾ نٿو ملي ۽ اُن واقعي کي هڪ خاص اهميت حاصل آهي. هڪ طرف ظلم ۽ بي شرمائي جو منظر هو ته ٻئي طرف پيغمبر ﷺ جي آل سان گڏ 72 ساٿين جي ننڍڙي جماعت جو باطل سان مقابلو ۽ ان سان جهاد تي ثابت قدمي، قرباني ۽ جان نثاري جو اهم منظر هو ۽ انهيءَ واقعي ۾ اسان جي لاءِ هزارين عبرتون ۽ حڪمتون پوشيده آهن. حضرت امام حسين رَضِيَ اللهُ عَنْهُ طاقت جي نشي ۾ پيل چور، تڪبر ۽ جي غرور جي پيڪر يزد کي پنهنجي شجاعت ۽ بهادري سان اهڙو ته للڪاري اهو عظيم مثال قائم ڪيو، جنهن هڪ طرف دنيا کي حيرت ۾ وڌو ته ٻئي پاسي ڪربلا جي ميدان ۾ حضرت امام حسين رَضِيَ اللهُ عَنْهُ جن پنهنجي ۽ پنهنجي خاندان سميت دوستن جون شهادتون پيش ڪري اسلام ۽ انسانيت کي قيامت تائين بچائيندي اسلام کي هڪ نئي زندگي عطا فرمائي.

۲۹ شوال المکرم ۱۴۴۵ھ
27-04-2025

978-969-722-822-5

01130311

فیضانِ مدینہ، محلہ سودا گران، پرانی سبزی منڈی، باب المدینہ (کراچی)

UAN: +92 21 111 25 26 92 Ext: 2650 / 1144

Web: www.maktabatulmadinah.com / www.dawateislami.net

Email: feedback@maktabatulmadinah.com / ilmia@dawateislami.net

